

MEHMET AKİF ERSOY'UN VEFAT HABERİNİN TÜRK BASININDAKİ YANSIMALARI

Salim GÖKÇEN

Prof. Dr.; Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
sgokcen@erzincan.edu.tr

Özet

Mehmet Akif Ersoy'u anlamaya çalışmanın en önemli yollarından birisi, onu yaşadığı dönemin siyasal, toplumsal ve insani verileri ile birlikte değerlendirmektir. Mehmet Akif Ersoy, yaşadığı dönemi şiirlerine, yazılarına, söylemlerine bütün genişlik ve derinliği ile yansıtmaya çalışmış bir Türk mütefekkiridir. Dönemin bütün acılarını, sevinçlerini benliğinde yaşamış ve duyduklarını, düşündüklerini şiirlerine, yazılarına yansıtmış mümtaz bir şahsiyettir. Mehmet Akif Ersoy, insanlık tarihinin görebileceği en netameli toplumsal, iktisadi ve insani şartlara şahit olmanın verdiği yorgunluk içinde 27 Aralık 1936 tarihinde hayata veda etmiştir. Çalışmamızda Mehmet Akif Ersoy'un vefatının ardından basına yansıyan haberlerin genel bir değerlendirmesi yapılacak, kamuoyunu bilgilendirme vazifesini yerine getirmesi gereken gazetelerin bu duruma vermiş oldukları tepkiler ve köşe yazılarına yansıyan düşünceler incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Osmanlı Devleti, Millî Mücadele, İstiklal Marşı, Türkiye Cumhuriyeti.

Abstract

One of the most important ways of trying to understand Mehmet Akif Ersoy is to evaluate the period in which he lived together with the political, social and human data. Mehmet Akif Ersoy is a Turkish thinker who tried to reflect his period in his poems, writings and discourses with all his breadth and depth. He is a distinguished personality who lived all the pains and joys of the period and reflected what he heard and thought in his poems and writings. Mehmet Akif Ersoy passed away on December 27, 1936, in the fatigue of witnessing

the most troubling social, economic and humanitarian conditions in human history. In our study, a general assessment of the news reflected in the press after the death of Mehmet Akif Ersoy will be made, also the reactions of newspapers that have to fulfill their duty of informing the public to this situation and the thoughts reflected in their columns will be examined.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, Ottoman Empire, National Struggle, Independence March, Republic of Turkey

Giriş

İnsan sosyolojik bir varlık olarak yaşadığı toplumun bir parçasıdır ve onun kişisel davranışları toplumu etkilediği gibi toplumsal olaylar da birey olarak insanı yakından ilgilendirmektedir. Bütün bunlara rağmen bazı insanlar birey olarak yaşadıklarını bu nedenle de bireysel bir hayat sürdüklerini iddia ederler. Bazı insanlar ise toplumun menfaatini gözeterek yaşarlar ve bu ideal üzerine hayat felsefelerini oluştururlar. Aslında cemiyeti yükselten ve yücelten de tam olarak bu düşünce üzerine bir hayat çizgisidir. Türk milletinin değerler sistemi içinde, toplum çıkarları her zaman birey menfaatlerinin önünde gelmiş, tarih boyunca da bu çerçeve içerisinde değerlendirilmiştir. Günümüzde ve geçmişte, Türk cemiyet hayatında, birçok tarihsel şahsiyet üzerinde bu anlayışın izlerini görmek mümkündür.

İşte Mehmet Akif Ersoy da bu anlamda örnek gösterilebilecek kişilikler içerisinde ön sıralarda yer alan tarihsel bir şahsiyettir. Gerçekten de Mehmet Akif Bey, yazmış olduğu eserler, makaleler, şiirler incelendiğinde görülecektir ki, ülkenin ve toplumun düşmüş olduğu durum karşısında feryat eden, acı çeken, gözyaşı döken bir mütefekkindir. Mensubu olduğu devletin yok oluşunu acı içinde izleyen, karşısında vatan namına bir kabristan gören, binlerce masum insanın düşman elinde ezildiği, çocukların beşiklerinden alınıp parçalandığı bir dönemi yaşayan Mehmet Akif Bey bu durumu dizelerine şu şekilde yansıtmıştır:

*“Âh! Karşımda vatan nâmına bir kabristan
Yatıyor şimdi... Nasıl yerlere geçmez insan,
Şu mezarlar ki uzanmış gidiyor, ey yolcu,
Nereden başladı yükselmeye, bak nerde ucu!”¹*

Mehmet Akif Ersoy, sadece Osmanlı coğrafyasını değil bütün olarak Doğu'yu ve İslam dünyasını da dert edinmektedir ve onların sıkıntıları onun için bir ıstırap kaynağıdır. Çünkü yaşanan dönem itibariyle bağımsız olarak ayakta kalan son İslam devleti Osmanlı Devleti'dir ve Mehmet Akif Bey için Osmanlı Devleti aslında İslam'ın son kalesidir.

Mehmet Akif Ersoy'un hâl tercümesine baktığınızda onda yıkılan bir imparatorluğun acılarından tutun da yaşadığı coğrafyanın en ücra köşesinde yalın ayak, başı kabak bir çocuğun çektiği sıkıntılara kadar uzanan bir ıstırap çizgisini bulmak mümkündür. Onun hayat hikayesi, bir bakıma, mustarip yaşayıp mustarip ölen bir mütefekkirin öyküsüdür.

Hâl Tercümesi ve Mücadelesi

Aralık 1873'te İstanbul'un Fatih Semtinde, Sarıgözel'de dünyaya gelen Mehmet Akif'in babası Fatih Medresesi Müderrislerinden Mehmet Tahir Efendi, Arnavutluk'un İpek kazasının Şuşisa köyündendir. Annesi Emine Şerif Hanım ise aslen Buharalı olup Tokat'a yerleşen bir ailenin mensubudur.² Emir Buhari'deki mahalle mektebinde ilk eğitimini alan Akif, burada iki yıl eğitim gördükten sonra yine Fatih'te bulunan ibtidai mektepte ilk eğitimini tamamlamıştır. Fatih Merkez Rüşdiyesi'nden mezun olduktan sonra babasının da telkinleri ile Mülkiye'nin idadi kısmına kaydını yaptırmıştır. Bu sırada babasından Arapça ve Farsça dersleri de alan Mehmet Akif, Arapça, Farsça ve Fransızca dillerine mükemmel bir şekilde hâkim bulunmaktadır. Genç yaşta babasını kaybeden Akif'in

¹ Mehmet Âkif Ersoy, *Safahat*, İstanbul, 1973, s.3.

² Orhan Okay, Ertuğrul Düzdağ, “Mehmed Âkif Ersoy”, *DİA*, C:28, Ankara, 2003, s.432.

ailesini geçindirebilmek için artık çalışması da gerekiyordu. Bu nedenle iş imkânı oldukça sınırlı olan Mülkiye'nin idadi kısmını bırakarak yeni açılmış olan ve gelecek vaat eden Mülkiye'nin "Baytar Mektebi" kısmına geçiş yapmıştır. Okul yıllarında güreş sporu ve şiirle ilgilenen Mehmet Akif, 1893'te okulunu birincilikle bitirerek³, "Ziraat Nezareti Umur-u Baytariyye ve Islah-ı Hayvanat Umum Müfettiş Muavinliği" görevi ile memuriyet hayatı başlamıştır. 1898'de yirmi beş yaşında iken Tophane-i Amire Veznedarı Emin Bey'in kızı İsmet Hanım ile evlenmiştir.⁴ Osmanlı coğrafyası içinde bulunan birçok şehirde görev yaptı. Bu arada bazı okullarda kitabet ve edebiyat dersleri de verdi.⁵

1893'ten itibaren ilk şiirleri çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmaya başladı. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra yayın hayatına başlayan "Sırat-ı Müstakim" in de baş yazarlığını yapmıştır. 8 Mart 1912 tarihli 183. sayısından sonra "Sebilürreşad" adıyla yayın hayatına devam edecek olan dergide hem şiirleri yayımlanmış hem de dini ve edebi konular hakkında yazıları çıkmıştır. Burada yayımlanan şiirlerini 1911 yılında "Safahat" adıyla bastırıldığı kitapta bir araya getirmiştir.⁶

Büyük bir hezimetle sonuçlanan Balkan Savaşları, Mehmet Akif'i derinden üzmüş ve bu felaketi şiirlerinde işlemeye çalışmıştır. "Müdafaa-i Milliye Cemiyeti" üyesi sıfatıyla Bayezid, Fatih ve Süleymaniye gibi selatin camilerinde vaazlar vermiş, bu felaketin

³ Mehmet Akif Bey'in, Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisi'nden (Sivil Veterinerlik Yüksek Okulu) aldığı diplomanın onaylı sureti için bkz. *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Ziraat Vekaleti, Personel Genel Müdürlüğü, Sicil Şube Müdürlüğü*, 1.1.1-4, (BCA, 250.71.1.12/1.1.1-4)

⁴ Fevziye Abdullah Tansel, *Mehmet Akif: Hayatı ve Eserleri*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1945, s.7. Eşref Edip Fergan, *Mehmed Âkif, Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları*, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s.99.

⁵ Mehmet Akif Bey'in kişisel bilgileri ile 1893-1910 yılları arasındaki eğitim ve kariyer sürecine dair Dahiliye Nezareti Sicil Şubesi'nde bulunan hal tercümesi için bkz. *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Dahiliye Nezareti, Memur Sicil Defterleri*, 175/47, (BOA, DH.SAİD.d, 175/47).

⁶ Fazıl Gökçek, *Bir Medeniyet Şairi: Mehmet Akif*, TDK Yayınları, Ankara, 2013, s.22.

halkın psikolojisi üzerindeki tahribatını mümkün olduğu kadar hafifletmek istemiştir.⁷

1913 yılının sonunda İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin "Merkez-i Umumi Üyesi" olan Akif, 1914 yılı sonlarında Harbiye Nezareti tarafından "Teşkilat-ı Mahsusa" talimatı ile üç ay kadar Berlin'de görev yapmıştır. Burada Almanlara karşı savaşırken esir düşmüş İngiliz ve Rus tebaası olan Müslüman askerlerin kamplarını ziyaret ederek onlara savaştan sonra bağımsızlıklarını kazanmak için faaliyet göstermeyi telkin eden konuşmalar yapmıştır. Teşkilat-ı Mahsusa'nın vermiş olduğu bir başka görev için 1915 yılının Mayıs-Ekim ayları arasında "Şerif Hüseyin isyanı"na karşı Osmanlı Devleti'ne sadık kalan Arap aşiretlerinin desteğinin devamını sağlamak amacı ile Necid bölgesinde faaliyetlerde bulunmuştur.⁸

Mehmet Akif, Temmuz 1918'de Mekke Emiri Şerif Ali Haydar Paşa'nın daveti üzerine Lübnan'da da bulunmuştur. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı sonunda ağır mütareke şartları neticesinde vatan topraklarının işgal edilmeye başlanması üzerine Milli Mücadele hareketine katılma kararı almıştır. Bu nedenle Şubat 1920'de Balıkesir'e giden Akif, burada Kuva-yı Milliye ileri gelenleri ile görüşmüş ve akabinde halkı işgallere karşı birlik olma ve Kuva-yı Milliye'ye katılma hususlarında teşvik konuşmaları yapmıştır.⁹

Büyük Millet Meclisi'nin açılmasından sonra 5 Haziran 1920'de Meclis Başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın teklifi üzerine Burdur mebusu olmuştur.¹⁰ Mehmet Akif Bey, mebusluğu süresince birçok

⁷ Okay - Düzdağ, "Mehmed Âkif Ersoy", s.433.

⁸ Okay - Düzdağ, "Mehmed Âkif Ersoy", s.433.

⁹ Okay - Düzdağ, "Mehmed Âkif Ersoy", s.433.

¹⁰ Mehmet Akif Bey'in Burdur milletvekili seçilmesi için, TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın çektiği telgraf için bkz. *Milli Savunma Bakanlığı, Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Koleksiyonu*, 23/45-1, (MSB, ATASE, ATA-ZB, 23/45-1).

şehirde halka ve mecliste mebuslara yönelik Milli Mücadele'yi teşvik eden konuşmalarını ve telkinlerini devam ettirmiştir.¹¹

Erkan-ı Harbiye Riyaseti'nin isteği üzerine 1920 yılı sonlarında Maarif Vekaleti, milli marş güftesi için bir yarışma organize etti.¹² Yarışmaya yedi yüzden fazla eser müracaat etmesine rağmen şiirlerin istenilen düzeyde olmaması üzerine, konulan maddi ödül nedeni ile yarışmaya eser göndermediği anlaşılan Mehmet Akif Bey'in de bir şiir kaleme alması kendisinden talep edildi. Ödül koşulunun kaldırılması üzerine eserini sonuçlandırarak organizasyon komitesine iletti.¹³ Mehmet Akif Bey'in yazmış olduğu şiir Meclisin 12 Mart 1921 tarihli oturumunda okunarak oybirliği ile "İstiklâl Marşı" güftesi olarak kabul edildi.¹⁴

İstiklâl Harbi'nin zaferle sonuçlanması ile birlikte artık yeni bir sürecin başladığı, toplumun bütün kesimlerinde olduğu gibi kurumsal yapılarda da derinden hissedilmekte idi. Büyük Millet Meclisi tarafından alınan seçim kararı ile birlikte oluşan yeni mecliste daha önce muhalif olarak bilinen vekiller gibi Mehmet Akif Bey de aday gösterilmeyerek milleti temsil hakkından mahrum kalmıştı. Bunun üzerine Abbas Halim Paşa'nın kendisine yaptığı daveti değerlendirmek isteyen Mehmet Akif Bey, Ekim 1923'te Mısır'a gitti. 1925 yılı sonuna kadar sadece yazları Türkiye'yi ziyaret etse de bu tarihten sonra sürekli olarak Mısır'da kaldığı görülmektedir.¹⁵

¹¹ Yaşar Semiz – Osman Akandere, "Milli Mücadele'de Mehmet Akif (Ersoy) Beyin Faaliyetleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XVIII, Sayı:54, (Kasım 2002), s.918.

¹² İstiklal Marşı için Maarif Vekâletinin bir yarışma açtığına dair haber için bkz. *Hakimiyet-i Milliye*, (7 Teşrin-i Sâni 1336).

¹³ Orhan Okay, "İstiklâl Marşı", *DİA*, C.23, İstanbul, 2001, ss.355-356.

¹⁴ TBMM'nde yapılan görüşme sonucu Mehmet Akif Bey'in kaleme aldığı şiirin İstiklal Marşı olarak kabul edildiğine dair haber için bkz. *Hakimiyet-i Milliye*, (13 Mart 1921). Ayrıca TBMM tarafından 12 Mart 1921 tarihinde kabul edilen İstiklal Marşı'nın Resmi Gazete'de yayınlanan tam metni için bkz. *Ceride-i Resmîye*, (21 Mart 1921)

¹⁵ M.Ertuğrul Düzdağ, *İstiklâl Şairi Mehmed Âkif Ersoy*, Bağcılar Belediyesi, İstanbul, 2014, s.24.

Diyaret İşleri Başkanlığı, TBMM'nin 21 Şubat 1925'te almış olduğu bir karar üzerine Kur'an-ı Kerim'in tefsiri için Elmalılı Hamdi'ye, meali için de Mehmet Akif Bey'e bir teklifte bulundu.¹⁶ Mehmet Akif Bey, 1929 yılında kendisinden talep edilen meal metnini bitirmiş olsa da çalışmalarına devam ettiğini ifade etmiştir. Bu dönemde Türkiye'de meydana gelen bazı inkılaplardan rahatsız olduğu iddia edilen Mehmet Akif Bey, Diyanet İşleri Başkanlığı ile yapmış olduğu anlaşmayı feshederek meal çalışmasını teslim etmemiştir.¹⁷ Mehmet Akif Bey'in hastalanarak Mısır'dan Türkiye'ye geldiği sırada Mısır'a geri dönmemesi halinde yapmış olduğu meal çalışmasının yakılmasını vasiyet ettiği ve bu vasiyetin yıllar sonra (1961) Kahire'de yerine getirildiği anlaşılmaktadır.¹⁸

Mehmed Akif Ersoy, Kur'an meali meşguliyeti dışında 1929-1936 yılları arasında Kahire'deki "el-Câmiatü'l-Mısriyye"de Türk Dili ve Edebiyatı dersleri de vermiştir. Yaklaşık 13 yıl süren Mısır günleri, geçim sıkıntısının yanı sıra eşinin rahatsızlığı, çocuklarını arzu ettiği gibi yetiştirememesi ve vatan hasreti gibi durumlar sebebi ile büyük sıkıntılar içinde geçmiştir.¹⁹

1935'te rahatsızlanan Mehmet Akif Bey, hava değişimi için bir aylığına Lübnan'a²⁰ ardından o sırada Fransız idaresinde bulunan Antakya'ya gitti.²¹ Hastalığının ağırlaşması üzerine de 17 Haziran 1936'da İstanbul'a dönmek zorunda kaldı. Nişantaşı Sağlık Yurdu'nda tedavi gördükten sonra yaz aylarında Said Halim Paşa'nın Alemdağ'daki Baltacı Çiftliği'nde Prens Halim Bey tarafından misafir

¹⁶ Kur'an-ı Kerim'in tercümesi ve kısa bir tefsirinin hazırlanması için Diyanet İşleri Başkanlığı ile Mehmet Akif Bey ve Elmalılı Muhammed Hamdi Efendi arasında 26 Ekim 1925 tarihinde yapılan sözleşmenin noter onaylı sureti için bkz. *BCA*, 30.10.0.0/26.149.18-1,2,3.

¹⁷ Okay - Düzdağ, "Mehmed Âkif Ersoy", s.434.

¹⁸ "Mehmed İhsan Efendi", *DİA*, C.28, Ankara, 2003, ss.490-491.

¹⁹ Okay - Düzdağ, "Mehmed Âkif Ersoy", s.435.

²⁰ Lübnan'ın "Dağ" bölgesinde Süku'l-Garb köyünde bir otele yerleştirildi. Geniş bilgi için bkz. Düzdağ, *İstiklâl Şairi Mehmed Âkif Ersoy*, s.27.

²¹ Mehmet Akif Ersoy'un 1935 ve 1936 yıllarında Mısır, Antakya ve İstanbul'daki faaliyetleri hakkındaki rapor için bkz. *BCA*, 121.10.0.0/2.6.1-76

edildi.²² Son günlerini de aynı ailenin Beyoğlu'ndaki Mısır Apartmanı'nda kendisine ayrılan dairede geçirdi ve 27 Aralık 1936 tarihinde vefat etti.²³

İstiklâl Marşı şairi Mehmet Akif Ersoy'un cenazesi, Bayezid Camii'nden üniversite gençliğinin ve halkın katıldığı büyük bir toplulukla Edirnekapı Mezarlığı'nda dostu Babanzâde Ahmed Naim'in kabrinin yanında toprağa verildi.²⁴ 1960 yılındaki yol inşaatı sebebiyle her iki mezar Süleyman Nazif'in kabriyle birlikte Edirnekapı Şehitliği'ne nakledildi. "Mehmet Akif Yılı" olarak ilân edilen vefatının ellinci sene-i devriyesinde, 1986'da, Kültür Bakanlığı tarafından kabrinin üzerine yeni bir lahit yaptırıldı.²⁵

Türk Basınında Mehmet Akif Ersoy'un Vefat Haberi

Mehmet Akif Ersoy'un on iki yıl boyunca çok sevdiği vatanından uzak, Mısır'da yaşamayı tercih etmesi konusunda Türk basınında birçok farklı değerlendirme yapıldığı görülmüştür. Bu değerlendirmelerin merkezindeki düşünce, Mehmet Akif Bey'in "İslâmcı" olması, Cumhuriyet yönetiminin "laik- Kemalist, milliyetçi" bir siyaset takip etmesi ve dolayısıyla şairin bu şekildeki yönetim tarzı ile uyuşmasının çok güç olduğu noktasına odaklanmaktaydı. Mehmet Akif Bey'in bu gidişi aslında Abbas Halim Paşa'nın şairi Mısır'a davet etmesi ile ilgilidir. Fakat şairin gidişi, "şapka inkılâbı"nın arefesine²⁶ tesadüf etmesi nedeniyle bu durum daha çok

²² Mehmet Akif Ersoy'un İstanbul'a geldiğine dair, İçişleri Bakanlığı'ndan İstanbul Valiliği'ne çekilen telgraf için bkz. *BCA*, 121.10.0.0/2.6.1-70.

²³ Yaşar Özüçetin - Kübra Karagöz, "Mehmet Âkif Ersoy'un Ölümü ve Ölüm Yılı Dönümü Etkinlikleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.11, Sayı:58, (Ağustos 2018), s.297.

²⁴ Mehmet Akif Ersoy'un 27 Aralık 1936 günü vefat ettiği, ertesi gün cenaze namazının Bayezid Camii'nde kılındığı ve Edirnekapı mezarlığına defnedildiği hakkında, İstanbul Valiliği'nden İçişleri Bakanlığı'na çekilen telgraf için bkz. *BCA*, 121.10.0.0/2.6.1-31.

²⁵ Özüçetin - Karagöz, "Mehmet Âkif Ersoy...", s.299.

²⁶ Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1999, s.155-164.

Mehmet Akif Bey'in şapka giymek istememesine bağlanmıştır.²⁷ Hatta İstiklâl Mahkemeleri'nin aldığı tedbirler neticesinde yakın dostu Sebilürreşat'ın sahibi Eşref Edip'in tutuklanması²⁸ üzerine, Mehmet Akif Bey için de "şahsı adına korkuya düştü ve bu nedenle dönmeye cesaret edemedi", iddiası ileri sürülmüştür.²⁹

Mehmet Akif Ersoy, 19 Haziran 1936'da Mısır'dan İstanbul'a döndükten sonra gazetelerde ilk birkaç gün boyunca konuyla ilgili herhangi bir haber yayınlanmamıştır. Hatta kamuoyunda onun belki de çoktan ölmüş olabileceğine dair bir kanaat dahi oluşmuştu.³⁰ Mehmet Akif Bey'in Türkiye'ye gelişini ilk haber veren 21 Haziran 1936 tarihli Cumhuriyet gazetesidir. Haber, gazetenin şehir ve

²⁷ Mehmet Emin Erişirgil, *Mehmet Âkif İslamcı Bir Şairin Romanı*, Güzel Matbaası, Ankara, 1956, s.456 ve 459-460.

²⁸ Hasan R. Soyak, *Atatürk'ten Hatıralar*, C.I, Yapı Kredi Bankası Yay., 1973, s.345-351.

²⁹ Mehmet Akif'i yakından tanıyanlar şairin özellikle başı açık gezmeyi tercih ettiğini aktarmışlardır. Üstelik kendisi bu şekilde dolaşırken, yanındakilerin şapka giymesini kınayacak biçimde tek beyanatı dahi yoktur. İlhan E. Darendelioğlu, *Vatan Haini mi, Vatan Şairi mi?*, Orkun Yayınevi, İstanbul, 1978, s.157-162

³⁰ Mehmet Akif'in İstanbul'a geldiğini ve hasta olduğunu haber alıp onu görmek için uğraşan gençlerden biri olan Rıfki Salim Burçak, bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: "Biz, Mülkiye'nin ikinci sınıfında iken, yıllardan beri Mısır'da oturmakta olan Mehmet Akif, hastalanarak İstanbul'a gelmişti Beyoğlu'nda Mısır Apartmanı'nda kalıyordu. Bunu öğrenince, sınıf arkadaşlarımdan Bedri Gürsoy ve Şevket Fettahoğlu ile birlikte Mehmet Akif'i ziyaret etmek arzusunu duyduk. Ölüm döşeginde olduğu söylenen büyük şairi görmek ve onunla bir iki kelime olsun konuşmak bize sonsuz heyecan veriyordu. Kapıyı orta yaşlı siyahî bir kadın açtı ve bizi şimdi içeriye götürceğini söyledikten sonra, hastanın yanında 5 dakikadan fazla kalmamamızı tembih etti. Mehmet Akif, genişçe bir odanın ortasına konulmuş bir karyolada sırt üstü yatıyor, başucunda şair arkadaşı Mithat Cemal oturuyordu. Hatırımda kaldığına göre tam beyazlanmamış, kısa bir sakalı ve çok sevimli bir yüzü vardı. Muhatabına ilk bakışta saygı ve güven hissi telkin eden Türk'ün bu büyük evladına, Mülkiyeli arkadaşlarımızın saygılarını ve sağlık dileklerini sunduk. Akif, bundan pek duygulandı ve bize Mülkiye ile ilgili türlü sorular sordu. Okulun parasız yatılı olduğunu, her türlü masraflarımızın okul tarafından karşılandığını anlattık. Bu kolaylıkların dünyanın hiçbir tarafında bulunmadığını, Türkiye'nin en iyi işlerinden birinin bu olduğunu anlattı; kendisinin de -sanırım iki yeğenini- Mısır'da okuttuğunu ve maddi yönden çok sıkıntılar çektiğini söyledi. Konuşma, Akif'in soruları sebebiyle uzun sürmüş ve bize kapıda yapılan tembihata uygun hareket etme imkânı da kendiliğinden ortadan kalkmıştı. Bu, Mehmet Akif'i ilk ve son görüşümüz olmuştu". Rıfki Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, Ankara, 1998, s.19-20.

memleket haberlerinin bulunduğu sayfada çok küçük bir şekilde yer almıştır. Gazetelerdeki köşe yazarlarından ilk olarak “Haber Akşam Postası”ndan Murat Sertoğlu bu durumu köşesine taşımıştır.³¹ Sertoğlu’nun Mehmet Akif Bey’i ziyaretini gazetesindeki köşesinde yer vermesinin ardından Hayri Yazıcı da yapmış olduğu ziyaretteki gözlemlerini gazetesinde okuyucuya aktarmıştır.³²

Mehmet Akif Ersoy’un İstanbul’a dönüşünü yazan ender yazarlardan birisi de Peyami Safa olmuştur. “Akif’e Hasretimiz”³³ başlıklı yazısı bu konuda oldukça manidar ifadeler içermektedir. Nitekim yazar, on bir sene sonra dönen şaire gerektiği ölçüde vefa gösterilmediğini tenkit etmekte ve ona ne kadar hasret duyulduğunun ifade edilemediğinin mesuliyetini üzerine almaktadır. Yazarın bu tespiti, aynı zamanda bir itirafın da kamuoyu önünde dile getirilmesidir.

27 Aralık 1936’da şairin vefatı üzerine gazetelerde çıkan yazıların büyük çoğunluğu ise sadece onun vefatından duyulan üzüntünün ifadesi şeklindedir.³⁴

Mehmet Akif Bey’in vefatından duyulan üzüntünün ifade edildiği haberlerin ardından 29 Aralık 1936’da bu defa onu olumsuz şekilde eleştiren bazı gazete yazıları dikkat çekmektedir. Refik Ahmet Sevengil³⁵ ile Nureddin Artam³⁶ isimli yazarlar Mehmet Akif Bey’in “milliyet”ten ne anladığı ile ilgili meseleye vurgu yapmaktadırlar. İki yazar da onun savunduğu milliyet anlayışını, eski bir devrin telâkkisi

³¹ *Haber Akşam Postası*, (21 Haziran 1936)

³² Hayri Yazıcı, şairin mavi çizgili gömleği içinde on bir sene öncesine nispetle daha zayıflamış, sakalları beyazlamış, saçları dökülmüş göründüğünü, yine de hâlâ ışıltılı gözlerle sahip olduğunu ifade etmiştir. *Son Posta*, (22 Haziran 1936).

³³ *Cumhuriyet*, 23 Haziran 1936).

³⁴ *Akşam*, (28 Kanunuevvel 1936). *Cumhuriyet*, (28 Birincikanun 1936). *Haber*, (28 Birincikanun 1936). *Kurun*, (28 İlkkanun 1936). *Ulus*, (28 İlkkanun 1936). *Tan*, (28 Birincikanun 1936). *Son Posta*, (28 Birincikanun 1936). *Halkın Sesi*, (29 Birincikanun 1936). *Yeni Asır*, (30 Kanunuevvel 1936).

³⁵ *Kurun*, (29 İlkkanun 1936).

³⁶ *Ulus*, (29 İlkkanun 1936).

olarak ifade etmektedirler ve günün şartlarına hitap etmediğini düşünmektedirler. Ancak söz konusu yazarların “eski” ve “yeni” milliyet anlayışından neyi kastettikleri yazılarından pek de anlaşıl-mamaktadır.

Sadri Ertem'in yazısında ise Mehmet Akif Bey'in, Tevfik Fikret, Abdullah Cevdet ve Rıza Tevfik gibi Tanzimatçı isimlerin karşısına konumlandırılması ve “kaybolan bir Şark için ağladığı”nın tasvir edilmesi oldukça ilginçtir.³⁷ 1937'nin başlarında bu defa Peyami Safa “Mehmet Âkif'e Dair”³⁸ yazısı ile şairin hakkını teslim etse de Nurullah Ataç'ın Mehmet Akif Bey'in inkılâpları benimseyemediği, ya da “mahalle kahvesi hatibi” olmaktan öte şairliğinden söz edilemeyeceğine dair cümleleri gerçekten çok ağır ifadelerdir. Nurullah Ataç'ın “Akif eleştirisi” şu şekildedir:³⁹

“Akif, bir insan olarak kıymeti ne olursa olsun, bir şair sayılması hayli zor işlerdendir. Hele onda fikir aramak, fikre hürmetsizlik olur. Din şairi, din filozofu değil, mahalle kahvesi hatibi. Hani: ‘Tesettür kalktı, ortadan bet bereket de kalktı’ sözü yok mu, Akif mütemadiyen onu tekrar edip duruyor. Medreseleri ıslah edelim, mektepleri ıslah edelim, namazımızı kılıp orucumuzu tutalım, ıslah edelim, ibadet edelim. Bütün Akifi okuyun başka bir şey bulamazsınız. Hayır, buna ‘réaction’, hatta düpedüz ‘irtica’ fikriyatı, ideolojisi demek bile fazladır”

Nurullah Ataç yine bir başka yazısında⁴⁰, Mehmet Akif Bey'in “millî şair”, İstiklâl Marşı'nın da “millî marş” olduğunu savunanlara “içinde minarenin, hilâlin, müezzinin zikredildiği bir marş nasıl millî olabilir?” şeklinde bir soru yöneltebilmektedir. Ona göre “bu şiir dinî motifler içerdiği için milliyetle hiçbir bağlantısı yoktur” ve dolayısıyla “millî değil ancak dinî bir ilahi olabilir” iddiasında bulunmaktadır.

³⁷ Kurun, (30 Birincikanun 1936) - İlave.

³⁸ Peyami Safa, “Mehmet Akif'e Dair”, *Çığır*, C.3, Sayı:46, (Ocak 1937), s.81-82.

³⁹ *Akşam*, (30 Kanunusani 1937).

⁴⁰ *Akşam*, (6 Mart 1937).

1937'nin ilk aylarında gazetelerde olduğu gibi dergilerde de Mehmet Akif Ersoy'un vefatına dair metinlere rastlanmaktadır. Bu dönemde gazetelerde Mehmet Akif Ersoy konulu çok fazla haber ve yazıya yer verilmezken 11 Mart 1937'de Yeni Adam⁴¹ mecmuasında şair ile ilgili bir anket yayınlanmıştır.⁴² "Şair Mehmet Akif Ersoy İçin Memleketin Fikir ve Edebiyat Adamları Ne Diyorlar?" başlığı altında altı sayı tefrika edildikten sonra (167-172 sayılar), 261. sayısında dört yazarın da dahil olması ile tamamlanan bu ankette devrin şair ve yazarlarına oldukça ilginç yedi soru yöneltilmiştir. Söz konusu anket soruları şunlardır:

1. Akif milliyetçi bir şair midir, İslâmcı bir şair midir?
2. Akif bir sınıf şairi midir, yoksa halk şairi midir?
3. Akif'in Türk İnkılâbına hizmeti var mıdır?
4. Akif'in edebiyata teknik bakımdan hizmeti olmuş mudur?
5. Akif'in memleketten uzaklaşmasını nasıl izah edersiniz?
6. Eserlerinde sosyal bir tez var mıdır?
7. Akif'in insanî olan tarafları var mıdır?

Bu ankete cevap veren dönemin düşünür, edip ve yazarları ise şunlardır: Abdülhak Hamid⁴³, Peyami Safa⁴⁴, İsmail Hami Danişmend⁴⁵, Şükufe Nihal⁴⁶, Sabiha Zekeriyya Sertel⁴⁷, Ahmet Hamdi Tanpınar⁴⁸, Burhan Toprak⁴⁹, Burhan Belge⁵⁰, Yaşar Nabi Nayır⁵¹,

⁴¹ "Yeni Adam", İsmail Hakkı Baltacıoğlu tarafından 1 Ocak 1934 tarihinden itibaren çıkarılmaya başlanan kültür, edebiyat ve fikir dergisidir. Geniş bilgi için bkz. Cahid Şenel, "Tanzimat'tan Günümüze Felsefe Dergileri: Açıklamalı ve Seçme Bir Bibliyografya Denemesi", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. C.9, Sayı:17, (2011), s.482.

⁴² *Yeni Adam*, Sayı:167, (11 Mart 1937).

⁴³ Abdülhak Hamit Tarhan, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:167, (11 Mart 1937), s.10.

⁴⁴ Peyami Safa, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:167, (11 Mart 1937), s.10.

⁴⁵ İsmail Hami Danişmend, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:167, (11 Mart 1937), s.11.

⁴⁶ Şükufe Nihal Başar, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:167, (11 Mart 1937), s.11, 17.

⁴⁷ Sabiha Zekeriyya Sertel, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:168, (18 Mart 1937), s.10.

⁴⁸ Ahmet H. Tanpınar, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:168, (18 Mart 1937), s.10-11.

⁴⁹ Burhan Toprak, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:168, (18 Mart 1937), s.11.

⁵⁰ Burhan Belge, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:169, (25 Mart 1937), s.10.

⁵¹ Yaşar Nabi Nayır, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:169, (25 Mart 1937), s.10.

Suphi Nuri İleri⁵², Sabahattin Ali⁵³, Falih Rıfki Atay⁵⁴, Nurettin Artam⁵⁵, Sadri Ertem⁵⁶, Kerim Sadi⁵⁷, Orhan Seyfi Orhon⁵⁸, Suat Derviş⁵⁹, Yusuf Ziya Ortaç⁶⁰, Raif Necdet Kestelli⁶¹, Nurullah Ataç⁶², İlhami Bekir Tez⁶³, H. Nihal Atsız⁶⁴ ve son olarak Faruk Nafiz Çamlıbel⁶⁵. Ankete sonradan dahil olan yazarlar ise Necip Fazıl Kısakürek⁶⁶, Hakkı Süha Gezgin⁶⁷, Muhittin Birgen⁶⁸ ve Etem İzzet⁶⁹dir.

Mehmet Akif Ersoy'un vefatından 2 ay 15 gün sonra gerçekleştirilen ve bir çeşit soruşturma havasında hazırlanmış olan anket sorularına bakıldığında meselenin Mehmet Akif'i anlamak veya daha iyi anlatmanın aksine şair hakkındaki sevgi veya nefretin ortaya konulmasının amaçlandığı anlaşılmaktadır.

Anket sorularına verilen cevaplar sınıflandırıldığında ise ortaya iki grup çıkmaktadır. Birinci grupta Mehmet Akif'in sanatını ve düşünce dünyasını benimse-meyenler, diğer grupta ise Akif'in sanatını ve fikriyatını takdir edenler yer almaktadır. Aslında onun şahsiyeti, daha doğrusu iyi ahlâkı hususunda her iki taraf da ağız

52 Suphi Nuri İleri, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:169, (25 Mart 1937), s.11.

53 Sabahattin Ali, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:169, (25 Mart 1937), s.11.

54 Falih Rıfki Atay, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:170, (1 Nisan 1937), s.10.

55 Nurettin Artam, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:170, (1 Nisan 1937), s.11, 19.

56 Sadri Ertem, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:170, (1 Nisan 1937), s.10-11.

57 Kerim Sadi, "Ankete Cevap". *Yeni Adam*, Sayı:171, (8 Nisan 1937), s.10.

58 Orhan Seyfi Orhon, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:171, (8 Nisan 1937), s.10-11.

59 Suat Derviş, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:168, (18 Mart 1937) s.5-6.

60 Yusuf Ziya Ortaç, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:171, (8 Nisan 1937), s.11.

61 Raif Necdet Kestelli, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:171, (8 Nisan 1937), s.11, 19.

62 Nurullah Ataç, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:172, (15 Nisan 1937), s.10.

63 İlhami Bekir Tez, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:172, (15 Nisan 1937), s.10-11.

64 Nihal Atsız, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:172, (15 Nisan 1937), s.11.

65 Faruk Nafiz Çamlıbel, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:172, (15 Nisan 1937), s.11.

66 Necip Fazıl Kısakürek, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:261, s.13.

67 Hakkı Süha Gezgin, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:261, s.13-14.

68 Muhittin Birgen, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:261, s.10.

69 Etem İzzet Benice, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:261, s.7, 19.

birliği etmiş gibidir. Neredeyse müşterek fikir beyan edilen bir başka nokta da Mehmet Akif Ersoy'un "İslâmcı" bir şair olduğudur.⁷⁰

Mehmet Akif Ersoy'un vefatının ardından kısa bir süre sonra yöneltilen anket sorularına büyük ölçüde herkes kendi ideolojisine uygun şekilde cevaplar vermişlerdir. Bu soruları Mehmet Akif Bey'e olan kin ve nefretini kusmak için fırsat bilenler arasında Şükufe Nihal'in yazdıkları oldukça dikkat çekicidir. Şükufe Nihal anket sorularına vermiş olduğu cevaplarda; "...bize on dört asır evvelki ihtiyaçların yarattığı rejimlerden bahseden iskolastik kafa...", "O ümmetçi bir adamdır, en karakteristik tarafı, koyu bir din adamı oluşudur", "Başından, yine bizim malımız olmadığı söylenen fesi çıkarıp yerine bir başka biçimde bir çuha parçası geçirmeyi bir din, bir ahlak meselesi yaparak yurdunu, milletini bırakan, hurafelere takılmış bir adam!...", "Halk dili diye bize mahalle kahvesinin dilini getirdi", "Onun mahsullerini edebiyatımıza olsun sokmayalım. Şiirimizi olsun o laubalilikten, o çapaçulluktan koruyalım.", "Bence Akif orijinal değil, lisanı da yüksek ve nezih değil, milli inkılabımıza baş çevirmiş, beşerî zekaya, kültür seviyesi müsait olmayan bir insan..." gibi ifadeler kullanmıştır. Şükufe Nihal, son olarak, onu okurken canı sıkıldığını, tozlu, küflü bir medrese havasında bunaldığını söylüyor.⁷¹

Anket sorularına verdiği cevaplar konusunda en dikkat çekici isimlerden birisi Hüseyin Nihal Atsız'dır. Atsız Beğ, Mehmet Akif Bey'i hem "Osmanlı Milliyetçisi", hem de "İslamcı" olarak tarif etmektedir. Onun millet şairi olmak iddiasında olduğunu ve bir sınıfın şairi olamayacağını özellikle vurgulamaktadır. Anket sorularına cevap veren her ismin farklı şekillerde yorumladığı "Mısır'a gidiş meselesini" ise Atsız Beğ, çok farklı bir zaviyeden değerlendirir ve şairin duruşunu bir bakıma takdir eder:⁷²

⁷⁰ İsmail Kara - Fulya İbanoglu, *Sessiz Yaşadım Matbuatta Mehmet Âkif (1936-1940)*, Zeytinburnu Belediyesi Yay. İstanbul, 2011, s.22.

⁷¹ *Yeni Adam*, Sayı:167, (11 Mart 1937).

⁷² *Yeni Adam*, Sayı:172, (15 Nisan 1937).

“Akif’in memleketten uzaklaşmış olmasını onun pek yüksek seciyeli olmasıyla izah ederim. Hissen, fikren ve vicdanen taraftar olmadığı şeyleri kabul eder gibi görünmek küçüklüğüne düşmemiştir. Akif’in Mısır’a kaçıışı ‘beğenmediğim şeyleri alkışlayamayacağım’ diyen namuslu ve merdane bir harekettir.”

Anket sorularına olumlu veya olumsuz nitelikte verilen cevapların sonuncusu, bu tefrikaya en son katılan Faruk Nafiz Çamlıbel’e aittir. Onun bu konudaki ifadeleri adeta herkese bir ders verir mahiyettedir. Çamlıbel, yazısında öncelikle bir şairin görev ve sorumlulukları üzerinde durmakta ve üç soru sorarak bu durumu açıklamaya çalışmaktadır. Ona göre lisana, sanata ve memlekete yahut bu üçünden birisine hizmet etmiş olan şair söz konusu vazife ve sorumluluğunu yerine getirmiştir. Çamlıbel, “Rahmetli Akif yukarıdaki suallerden birine değil, hepsine ‘evet’ dedirten şairdir. Onun büyüklüğünü boş kalan yerinden anlamak kolaydır” diyerek Akif hakkındaki düşüncelerini sonlandırmaktadır.

Mehmet Akif Ersoy’un vefatı üzerinden daha birkaç ay geçmeden bu tartışmalar gündemin hararetini artırırken, vefatının sene-i devriyesi geldiğinde bütün gazeteler sessiz kalmıştır. Bunun yanında, Mehmet Akif Ersoy Mısır’dan İstanbul’a döndüğünde “Akif’e Hasretimiz” başlığıyla ilk yazılardan birini kaleme alan Peyami Safa, vefatı için bir kayıt düşmek yerine, satışından kazanılacak gelire Mehmet Akif Bey’e bir mezar taşı yaptırmak gayesiyle broşür bastıran üniversite gençliğine veryansın etmeyi tercih etmiş ve Ersoy’u “skolastik” olmakla itham etmiştir. Nurullah Ataç da söz konusu broşür konusunda, “okunmaya değmez lâkin, Akif’i de mezar taşsız bırakmak yakışık almaz” diyerek destek vermiştir.⁷³

Yaşamında ve dahi ölümünden sonra vefasızlığın bir türlü peşini bırakmadığı ancak milletin yüce gönlünde en güzel yeri işgal eden Mehmet Akif Ersoy portresi bize; haklı bir öfkeye dayanan eğilip bükülmezliği, sömürüye karşı savaşı, mazlumun ve ezilmişin

⁷³ Kara – İbanoğlu, *Sessiz Yaşadım...*, s.23.

yanında yer alışını anlatmaktadır. Aksi bir yaklaşım belki de ona yapılabilecek en büyük haksızlık olacaktır.

Mehmet Akif Ersoy, yeniden var olmaya çalışan bir milletin diriliş öyküsüne bizzat içinde bulunarak şahit olmuştur. O, Osmanlı Devleti özelinde bütün İslam dünyasının sıkıntılarını dert edinmiş, çözüm yollarıyla, yazılarıyla, vaazlarıyla, Teşkilat-ı Mahsusa'dan Darü'l-hikmeti'l-İslamiye'ye oradan İttihat ve Terakki Cemiyeti gibi dönemin en etkili kurumsal yapılarında çok önemli vazifelerin üstesinden gelmiştir. Özet olarak; Mehmet Akif Bey'in hayatı, savaşlardan Dârülfünun'a, memurluktan mebusluğa örnek bir şahsiyetin öyküsüdür.

Sonuç

Mehmet Akif Ersoy, yaşadığı dönemi şiirlerine, yazılarına, söylemlerine bütün genişlik ve derinliği ile yansıtmaya çalışmış bir Türk mütefekkiridir. Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde Türk milletinin içinde bulunduğu acıları, sevinçleri, ümitleri ve hayal kırıklıklarını manzum bir tarih, bir roman, bir hikâye, bir destan havası içinde anlatmaya gayret göstermiştir. Türk tarihinin çok sıkıntılı bir döneminde yaşayan Mehmet Akif Bey, o dönemin bütün acılarını, sevinçlerini benliğinde yaşamış ve duyduklarını, düşündüklerini şiirlerine, yazılarına naksetmiş mümtaz bir şahsiyettir.

Mehmet Akif Ersoy, hayatı boyunca dini, vatanı ve milleti için kutsal bildiği değerler uğruna mücadele etmiş, bu yolda sıkıntılara, çilelere maruz kalmıştır. O, hiçbir zaman inandığı davasından taviz vermemiş, yılgınlık ve ümitsizliğe düşmemiştir. Vatan ve milletin birlik ve beraberliği için elinden gelen bütün gayreti azim ve sabırla göstermiştir. Ait olduğu dünyanın en çalkantılı, en ıstırap verici yıllarında olup bitene tanıklık etmek, kuşkusuz onu derinden etkilemiştir. Mehmet Akif Bey, insanlık tarihinin görebileceği en netameli toplumsal, iktisadi ve insani şartlara şahit olmanın verdiği yorgunluk içinde 27 Aralık 1936 tarihinde hayata veda etmiştir.

Mehmet Akif Ersoy'un vefatının ardından kamuoyunu bilgilendirme vazifesini yerine getirmesi gereken gazetelerin bu duruma oldukça duyarsız kaldıklarını söylemek mümkündür. Küçük puntolar ve sığ köşelerde yer verilen vefat haberlerinin yanında, yakın dostları dışında köşe yazılarında da pek ilgi gösterilmediği bir vakiadır. Bu süreçte gazetelerde daha çok Mehmet Akif Bey'in düşünce dünyası üzerinden bir tartışmanın yapıldığını söyleyebiliriz. Bu bağlamda hakkında yazılan yazıları bir tasnife tabî tuttuğumuzda ortaya iki grup çıkmaktadır. Bunlar Mehmet Akif Bey'i övenler ve yerenler olarak ayrılmaktadırlar. Bu övgü ve yergi yazılarını incelediğimizde görüyoruz ki, onun hakkında yazanların ideolojik duruşları bu yazıların mahiyetini meydana getirmektedir. Bunun yanında bu iki uç arasında tarafsız olmayı deneyen yazarların bulunduğunu da söylemekte fayda vardır. Bu üçüncü grup, Mehmet Akif Ersoy'un şahsiyetini, Türkçe yazma gayretini takdir etmişler fakat inkılâplara bakışı konusundaki mesafesini eleştirmişlerdir.

Kaynakça

I. Arşiv Kaynakları

Milli Savunma Bakanlığı, Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Koleksiyonu, (MSB, ATASE, ATA-ZB)

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Ziraat Vekaleti, Personel Genel Müdürlüğü, Sicil Şube Müdürlüğü, (BCA, 250.71.1.12)

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Dahiliye Nezareti, Memur Sicil Defterleri, (BOA, DH.SAİD.d)

II. Süreli Yayınlar

Akşam

Ceride-i Resmîye

Cumhuriyet

Haber

Haber Akşam Postası

Hakimiyet-i Milliye

Halkın Sesi

Kurun

Son Posta

Tan

Ulus

Yeni Adam

Yeni Asır

III. Araştırma Eserler

Burçak, Rıfki Salim, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, Ankara, 1998.

Darendelioğlu, İlhan E., *Vatan Haini mi, Vatan Şairi mi?*, Orkun Yayınevi, İstanbul, 1978.

Düzdağ, M. Ertuğrul, *İstiklâl Şairi Mehmed Âkif Ersoy*, Bağcılar Belediyesi, İstanbul, 2014.

Erişirgil, Mehmet Emin, *Mehmet Âkif İslamcı Bir Şairin Romanı*, Güzel Matbaası, Ankara, 1956.

Ersoy, Mehmet Âkif, *Safahat*, İstanbul, 1973.

Fergan, Eşref Edip, *Mehmed Âkif, Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları*, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul, 1938.

Gökçek, Fazıl, *Bir Medeniyet Şairi: Mehmet Akif*, TDK Yay., Ankara, 2013.

Kara, İsmail - İbanoğlu, Fulya, *Sessiz Yaşadım - Matbuatta Mehmet Âkif (1936-1940)*, Zeytinburnu Belediyesi Yay. İstanbul, 2011.

Soyak, Hasan Rıza, *Atatürk'ten Hatıralar*, C.I, Yapı Kredi Bankası Yay., İstanbul, 1973.

Tansel, Fevziye Abdullah, *Mehmet Akif: Hayatı ve Eserleri*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1945.

Tunçay, Mete, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1999.

IV. Makaleler

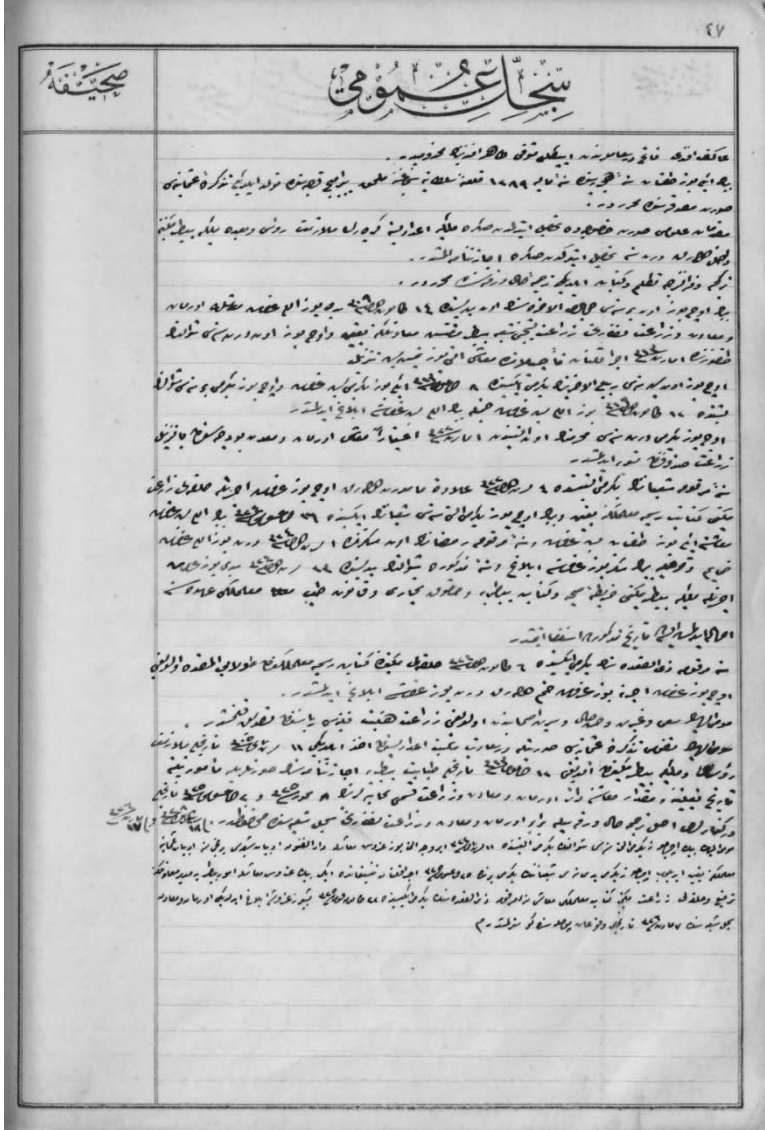
"Mehmed İhsan Efendi", *DİA*, C.28, Ankara, 2003, ss.490-491.

ALİ, Sabahattin, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:169, (25 Mart 1937), ss.11.

- ARTAM, Nurettin, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:170, (1 Nisan 1937), ss.11, 19.
- ATAÇ, Nurullah, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:172, (15 Nisan 1937), ss.10.
- Atay, Falih Rifki, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:170, (1 Nisan 1937), ss.10.
- Atsız, H.Nihal, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:172, (15 Nisan 1937), ss.11.
- Başar, Şükufe Nihal, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:167, (11 Mart 1937), ss.11, 17.
- Belge, Burhan, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:169, (25 Mart 1937), ss.10.
- Benice, Etem İzzet, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:261, ss.7, 19.
- Birgin, Muhittin, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:261, ss.10.
- Çamlıbel, Faruk Nafiz, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:172, (15 Nisan 1937), ss.11.
- Danişmend, İsmail Hami, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:167, (11 Mart 1937), ss.11.
- Derviş, Suat, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:168, (18 Mart 1937) ss.5-6.
- Ertem, Sadri, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:170, (1 Nisan 1937), ss.10-11.
- Gezgin, Hakkı Süha, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:261, ss.13-14.
- İleri, Suphi Nuri, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:169, (25 Mart 1937), ss.11.
- Kestelli, Raif Necdet, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:171, (8 Nisan 1937), ss.11, 19.
- Kısakürek, Necip Fazıl, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:261, ss.13.
- Nayır, Yaşar Nabi, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:169, (25 Mart 1937), ss.10.
- Okay, Orhan – Düzdağ, Ertuğrul, "Mehmed Âkif Ersoy", *DİA*, C.28, Ankara, 2003, ss.432-439.
- Okay, Orhan, "İstiklâl Marşı", *DİA*, C.23, İstanbul, 2001, ss.355-356.
- Orhon, Orhan Seyfi, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:171, (8 Nisan 1937), ss.10-11.
- Ortaç, Yusuf Ziya, "Ankete Cevap", *Yeni Adam*, Sayı:171, (8 Nisan 1937), ss.11.

- Özüçetin, Yaşar – Karagöz, Kübra, “Mehmet Âkif Ersoy’un Ölümü ve Ölüm Yılı Dönümü Etkinlikleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.11, Sayı:58, (Ağustos 2018), ss.292-307.
- Sadi, Kerim, “Ankete Cevap”. *Yeni Adam*, Sayı:171, (8 Nisan 1937), ss.10.
- Safa, Peyami, “Ankete Cevap”, *Yeni Adam*, Sayı:167, (11 Mart 1937), ss.10.
- Safa, Peyami, “Mehmet Akif’e Dair”, *Çığır*, C.3, Sayı:46, (Ocak 1937), ss.81-82.
- Semiz, Yaşar – Akandere, Osman, “Milli Mücadele’de Mehmet Akif (Ersoy) Bey’in Faaliyetleri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XVIII, Sayı:54, (Kasım 2002), ss.903-952.
- Sertel, Sabiha Zekeriya, “Ankete Cevap”, *Yeni Adam*, Sayı:168, (18 Mart 1937), ss.10.
- Şenel, Cahid, “Tanzimat’tan Günümüze Felsefe Dergileri: Açıklamalı ve Seçme Bir Bibliyografya Denemesi”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. C.9, Sayı:17, (2011), ss.431-490.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, “Ankete Cevap”, *Yeni Adam*, Sayı:168, (18 Mart 1937), ss.10-11.
- Tarhan, Abdülhak Hamit, “Ankete Cevap”, *Yeni Adam*, Sayı:167, (11 Mart 1937), ss.10.
- Tez, İlhami Bekir, “Ankete Cevap”, *Yeni Adam*, Sayı:172, (15 Nisan 1937), ss.10-11.
- Toprak, Burhan, “Ankete Cevap”, *Yeni Adam*, Sayı:168, (18 Mart 1937), ss.11.

EKLER

Ek 1: Mehmet Akif Bey'in 1893-1910 yılları arasındaki Dahiliye Nezareti Sicil Şubesi'nde bulunan hal tercümesi, (BOA, DH.SAİD.d, 17547)

D-4

T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Hususi Kalemler Müdürlüğü
15007

Geldiği yer	İstanbul		Telgraf Merkezi numarası	2274
Sifrenin tarihi	28/12/936	Kaleme geldiği tarih	28-12-936	
No.	EM: 33608	Açıldığı tarih	29-12-936	

Dahiliye Vekâletine

29

C: 27-8-936 gün ve em: 18973/19675 yazıyla:
Şair Mehmed Akif 27/12/936 da
ölmüştür. Cenazesi 28/12/936 da Beyoğlundaki Mısır Apartmanından kaldırılarak namazı Bayazıt camii'nde kılındıktan sonra Edirnekapı mezarlığına defnedilmiştir.
Arz ederim.

Vali N.
Salih Kılıç

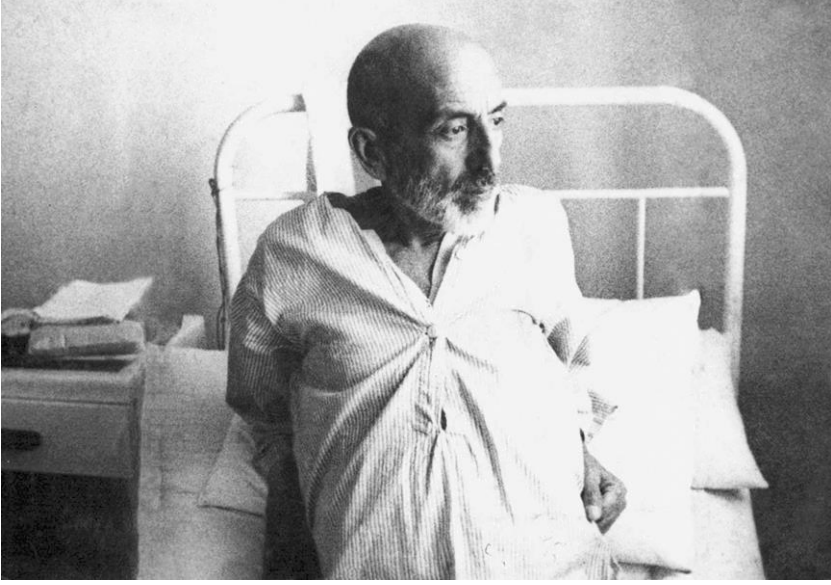
İçişleri Bakanlığı
29 K. Evvel 1936

İçişleri Bakanlığı
29-12-36
34 271

ÇEKİMİ YAPILDI

-31-

Ek 2: Mehmet Akif Bey'in 27 Aralık 1936 günü vefat ettiği, ertesi gün cenaze namazının Bayezid Camii'nde kılındığı ve Edirnekapı mezarlığına defnedildiği hakkında, İstanbul Valiliği'nden İçişleri Bakanlığı'na çekilen telgraf, (BCA, 121.10.0.0 2)

Ek 3: İstanbul'da Sağlık Yurdu'nda tedavi görürken

Ek 4: Mehmet Akif Ersoy'un tabutu omuzlarda

Büyük bir kayıp
Şair Mehmed Akif
dün akşam öldü

Büyük şair Mehmed Akif dün akşam saat sekize çeyrek kala Beyoğlunda Mısır apartımanındaki dairesinde vefat etmiştir.

Mehmed Akif bundan bir müddet evvel, ömrünün son günlerini geçirmek üzere Mısırdan vatanına avdet etmişti ve elim bir hastalıktan muztarıptı.

Büyük şairin cenazesi bugün Beyoğlundaki Mısır apartımanından kaldırılacak, namazı öğleyin Beyazıt camisinde kıldıldıktan sonra Edirnekapıdaki makberine defnedilecektir.

Akif Fatih müderrislerinden İpekli Mehmed Tahir efendinin oğludur. 1873 de İstanbulda doğmuş, baytar mektebine girerek birincilikle mezun olmuştur. Akif tahsilini bitirdikten sonra Suriyede, Anadolu'da ve Rumelide dolaşmış ve bu sırada şiirlerini de neşre başlamıştır.

Eserleri bütün Türk âlemince tanınmış olan Mehmed Akif İstiklâl marşı, Çanakkale müdafaası gibi yüksek eserler bırakmıştır. Ölümü Türk edebiyatı için büyük bir ziyadır, kederdide ailesini taziye ederiz.

Ek 5: Akşam Gazetesi (28 Aralık 1936)

**Büyük Şair
Mehmed Akif öldü**

İstanbul, 28 (Hususi muhabirimizden) — Safahat muhariri Büyük Şair Mehmed Akif, uzun zamandanberi tutulduğu hastalıktan kurtulamıyarak bu gün vefat etmiştir. Şair'in cenazesi, Üniversitelilerin de iştirakile ihtifalle defnedilmiştir.

Ek 6: Anadolu Gazetesi (29 Aralık 1936)

Mehmed Akifi kaybettik

Büyük şair dün akşam vefat etti

Mehmed Akif'in son günlerinde alınmış bir resmi

Büyük şair Mehmed Akif dün akşam saat sekize çeyrek kala vefat etmiştir. Bir müddet evvel Misra gidierek Ca - miyülezhir medresesinde edebiyat ve türke müderrisliği yapan Akif şifasız bir hastalığa tutulmuş ve tedavi edilememiştir. Bu yaz, sanki hayatının son devrelerini yaşadığını hisseden büyük şair, vatanına dönmek arzusunu göstermiş ve İstanbul'a avdet etmişti.

Birkaç ay, Alemdağında bir köşkte istirahat eden Akif yakın zamanlarda Beyoğlunda Misra apartmanına naklelenmişti. Son günlerde artık koca Akif çok zayıf ve bitkin hale gelmişti, etrafındaki onun anbean sönmesine muntazir bulunuyorlardı.

[Arkası Sa. 3 sütun 4 te]

Ek 7: Cumhuriyet Gazetesi (28 Aralık 1936)

Türkiyede bir tek ve hakikî Kuru Kahvecî Mehmet Ef. Mahtumları Vardır.

HABER

İkisi yalnız
Forma şeklinde öört
gün devam edecek
Tefrikamız bugün başladı

3 Kuruş - Telefon: 23872
28 Birincikanun 1936 Pazartesi
Sene: 3 - Sayı: 1775

İstiklâl marşı şairi

Mehmet Akifi bugün toprağa verdik

İstiklâl marşını yazan büyük şair Mehmet Akif dün gece sekize çeyrek kala vefat etmiştir.

Mehmet Akif bir kaç sene oturduğu Mısrda hastalanmış, yedi ay evvel İstanbula gelerek Şişli Sıhhat Yurdunda yatmıştır. Üstat bir müddet evvel hastahaneden çıkmıştı. Fakat hastalığı devam ettiği için evinde tedavi edilmekte idi.

Hastalığı kara ciğerinde idi. Bütün dikkat ve ihtimamlara rağmen gündün güne kuvvetten düşüyor, zaıflıyordu. Merhum dün akşam hayatın son dakikasına kadar çocuklarıyla konuşmuş, sekize çeyrek kala ansızın bir nefes darlığını müteakip hayata gözlerini kapamıştır.

Merhum Mehmet Akif 63 yaşında
(Devamı 2 inoide)

Rahmetli Akifin son resimlerinden biri

Ek 8: Haber Gazetesi (28 Aralık 1936)

YEDİNCİ YIL
NO. 2979

Sah

29 Birinci Kânun 936
TELEFON 3603
FIATI (100) Para

Halkın Sesi

HAKKIN SESİDİR

Sahib. Neşriyatı Amiri ve
Başmuharrihi
SIRRI SANLI
İdarehane: İzmirde Birinci
Beyler Sokakında
(Halkın Sesi) Matbaasında
Baskılmıştır
Çağımızın yan geri verilmesi

ŞAİR MEHMET AKİF

♦♦♦♦♦

Dün akşam öldü ve göz yaşları arasında gömüldü

İstanbul 28 (Hususi) — Büyük şair Mehmed Akif tutulduğu hastalıktan kurtulamıyarak dün akşam vefat etmiştir. İstiklâl marşının şairi olan Mehmed Akif Safahat isimli eserile Türk edebiyatına büyük hizmetler etmiş, son zamanlarda da Mısır üniversitesinde profesörlükte bulunmuştu. Şairin cenazesine üniversite talebesi ve birçok dostları iştirak etmiştir.

Ek 9: Halkın Sesi Gazetesi (29 Aralık 1936)

ՀԻՄՆԱԴԻՐՔ
ՄԱՍԻՔ ԵՒ ՄԱՐԻՍ ԳՅՈՒՆՆԵՍ
ԱՐՏՈՒՍՆԵՐ՝ ՄԵԼԻՔ ԳՅՈՒՆՆԵՍ
Հասցե՝ Կոստանյուղ, Չիկոնա-
կյուր Ալեյուքյան անցում

ՏԱԽՁ
Melek Koçanyan

JAMANAK

ՃԻՄՆԱԿԱՆԱԿ

ԺՈՂՈՎԸԳ՝ ԿԿԿԵՆ ՕՐԱԲԵՐԻՐ

ԵՐԿՈՒՑԱԲԹԻ ԳԻՆ
28
ԴԵԿՏԵՄ. 1936
28^{րդ} ՏԱՐԻ
ՔԻՒ 11089

4
ՂԲՁ

ԹՈՒՐԻՔ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐԸ

ԱՐԵՆՔԻ ՄԷՋ ԵՐԵՔ ՕՐ ՄՆԱՆՈՎ
ՏԵՍԱԿՑՈՒԹՅՆԵՐ ՊԻՏԻ ՈՐՆԵՆԱՆ

ՋՈՒԻՑԵՐԻԱՅԻ
ՏԵՂԵՎԱԲԵՐԸ
ՎԱՄԱՑԱՆՈՒԹԵԱՆ Ի
ՆՈՐ ԵՐԱԳԻՐ ԱՇԽԱՏԱՅԵՑ

ԳՅՈՒՆՆԵՍ 27. — Համբարձիկի օրը...
ԳՅՈՒՆՆԵՍ 27. — Երեւոյ քաղաքի...
ԳՅՈՒՆՆԵՍ 27. — Քաղաքի քաղաք...
ԳՅՈՒՆՆԵՍ 27. — Երեւոյ քաղաքի...
ԳՅՈՒՆՆԵՍ 27. — Երեւոյ քաղաքի...

ԳԵՐՄԱՆ ՆՍՈՒՑԱԿԱԿՆ

ՄԵԿՆԵՑԱԿ ԾՈՒՍԱՓՈՅԹ

ԱՆԳՎԻԱ ԵՒ ՖԻՐԱՆՍԱ
ՄԵՑԵՎ ԵՄԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ՏՈՒՆ ԳԵՐՄԱՆՈՅ

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՄԵ ՍՍԱԻ
ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՄԱՏԻՏԻՏ ՄԷՋ ՍՈՎ ԿԸ ՏԻՐԸ

ԳԵՐՄԱՆ 27. — Երեւոյ քաղաքի...
ՄԱՏԻՏԻՏ 27. — Մաթիսիտի օրը...
ՄԱՏԻՏԻՏ 27. — Երեւոյ քաղաքի...
ՄԱՏԻՏԻՏ 27. — Երեւոյ քաղաքի...

Հարաջերմաստիակա՞ն ՈՍԿԻՐԱՅՈՒՄԻՆ ԿՆՐԱՄԻ ԸՆԴԻՐ ԻՆ ՀԱՐԱՅ ԳՐՈՒՄԸ

ՀԱԹԱՅ ԵՐԻՏՍԱՍԱՐԳԱԿՆ
ԸՆԿԵՐԿԵԹԻՒՆԸ
ԵՐԷՎԱՆԻ ԲԱՅՈՒՆԵՑԱԿ
ԵՒ ԴՐՈՅՔ ՊԱՅՏՈՒՄԵՆ ԵՄԱՆՆԵՑԱԿ
ԹՈՒՐԻՔ ԴՐՈՇԵՆ ՄՕՏ

Երկր, ժամը լինի, բայց ոչ կուտարանք...
Բայճան անցողիկ օրը...
Իրազմ Ինան, Սեւանիկ ճառը...
Հայրենիք...
Մեկտեղիկի օրը...
Իրազմ Ինան, Սեւանիկ ճառը...
Հայրենիք...
Մեկտեղիկի օրը...

ԹՈՒՐԻՔ ԵՄԱՆՈՒՑ ԳՐՈՂ
ՄԷՆՄԵՆ ԱՐԻՒՑ
Մ Ե Ր Ա Ւ Ւ

Ըստ...
Գրքի շուրջ...
Իրազմ Ինան, Սեւանիկ ճառը...

Մեծ պատերազմի օրը...
Մեծ պատերազմի օրը...
Մեծ պատերազմի օրը...

ՈՒՍԱԿԱԾՈՒՆՉ

Ek 10: Jamanak (Türkiye Ermenileri Patriklığı Gazetesi), (28 Aralık 1936)

Bu gün **Şeytan Her Yerde 3 Kurşun** Bu gün

AŞK KRALI
Çok güzel bir hikâye
Yazan: Hakkı Süha Gezgün

KURUN
20. 3. Ücretli Yıl • Fiyatı 6013. 753 • PAZARTESİ 28 1963-1964

Hatay bayrağı dün şuurlu bir coşgunluk içinde çekildi
Şii ve Sünnî diye bir mezhep yoktur. Tek mezhep Kamâlizmdir
Hatiplerden biri şöyle bağırdı:
Çektığımız bayrak yakın hürriyetimizin timsalidir. Bu hürriyete her ne pahasına olursa olsun kavuşacağız
(Yazın 3. Ücretli sayfasında)

Paristen aânen
Heyetimiz
Bu gün Atınada
Dr. Aras Yunan ricalile temasta bulunacak
Ankara, 27 (Telefonla) — Ankara, gelen haberlere göre Paristen 28. sayı Harbiye Vâkâfâtında bugün 28. sayıdır. (S. 28. 11)

Hatay'a giden müşahitler
Suriye kanunussıslının

Mehmet Akif öldü
İstiklâl marşı şairi yarın Şehitliğe defnedilecek
Bugün olaylarımızın büyük bir kayıplı haberi varmıştı. İstiklâl marşı şairi Mehmet Akif dün gece saat 20'ye kadar geç vakte habes oldu.
Cenâzede, evvelce de yazdığımız gibi, birkaç yitkânlı müdafî olarak bulundu Murda hastahanesi, son gülerini vaktinde yaşamak belediye hastahanesinde burada bir müddet Şişli'de Şişhat Yurdunda bakılmış, sonra hastahanesinde ötürük bulunmuş. İstiklâl marşı şairi Mehmet Akif'in hastalığı önce kanser, sonra akciğer, sonraları, sırt — torakal — mit lebet; kanserlerle muntazam teşhis konulmuştu.
Mehmet Akif, bu hastalığı teşhis altında aylarca erimmiş, yazılmamış kuvvetten kurtulmuş ve nihayet dün gece bu büyük bereket almıştı.
(S. 28. 2. 2. 2.)

Alman harp gemileri
Son süratle İspanya yolunda
Berlin, 27 (A.A.) — Alman harp gemilerinin son süratle Bihayya dağına süratle yitkânlere varmıştı.

Hataylılar Cumhuriyet İktidârinde

Ek 11: Kurun Gazetesi (28 Aralık 1936)

HALKIN GÖZÜ
HALKIN KULAĞI
HALKIN DİLİ

Son Posta (Bugün 16 sayfa)

Sana 7 — No. 2302 Yazı işleri telefonu : 20203 PAZARTESİ 28 — BİRİNCİKANUN 1936 İdare işleri telefonu : 20203 Fiyatı 5 Kurun

Acıklı bir kayıp
Büyük Şair Mehmet Akif dün vefat etti
Safahatı yaratan ve İstiklâl marşını yazan Üstadın cenazesi bugün Beyazıt camiinden kaldırılacak

Üstadın hastahanesinde alınan son bir resmi
Bir müddetden beri rahatsız bulunan üstadın şair Mehmet Akifin hayata gözlerini yumduğumu dün gece geç vakit haberimiz içinde haber aldık. Büyük şairin ölümüyle irtifan hayatımızda derin bir boşluk bırakmış, kendisini seven, hizmet eden binlerce okuyucusunu son-
(Devamı 11 inci sayfada)

Ek 12: Son Posta Gazetesi (29 Aralık 1936)